
OSMANLI'DA KÂN VE GÖÇ

TAR206U

KISA ÖZET

1.ÜNİTE Osmanlı Devleti'nde İskân

İSKÂNIN TANIMI, ÇEŞİTLERİ VE İSKÂNA TABİ TUTULAN ZÜMRELER

İskânın Tanımı ve Kapsamı

Kelime manası olarak "yerleştirme" demektir. Genel olarak; yerleşik veya konargöçer grupları kendilerinin veya devletin isteği doğrultusunda belli bir yöreyi Türkleştirmek, İslamlaştırmak, şenlendirmek veya güvenliği sağlamak gibi nedenlerle, başka bir bölgeye yerleştirme faaliyetine verilen isimdir. 1071 Malazgirt Savaşı'nın kazanılmasıyla birlikte Türkler, Anadolu'ya akınlar yaparak ilerlemeye başlamışlardı. Türkiye Selçuklulari döneminde yapılan ilk iskân hareketlerinde göçmenler, sınır bölgelere yerleştirilirken kendilerinden buldukları bölgeleri korumaları istenmekteydi.

İskân Meselesini Doğuran Sebepler

Bir yerden başka bir yere yerleştirme manasındaki iskân, yapıldığı döneme göre farklı sebeplerle gerçekleştirilmiştir.

a. Belli bölgelerin Türkleşmesi ve İslamlaşması nedeniyle yapılan iskânlar

Fetihlerle beraber bazı yerlerin alınması ile birlikte bu yerlerin elde tutulması için yapılan iskânlardır. Fethedilen toprakların elde tutulması için Türk dervişleri ve genelde konar-göçer zümreler iskân edilerek hem Türkleşme hem de İslamlaşma sağlanmaya çalışılmıştır. Osmanlı Beyliği'nin devlet olma sürecinden itibaren son dönemlere kadar devam eden iskân politikalarını kapsar. I. Murad Gümülcine, Serez, Manastır, Hurpeşte havalisini Gazi Evrenos Bey'e; Yıldırım Bayezid, Plevne ve Niğbolu havalisini Mihaloğullarına tevdi ederek buraların imar ve iskân açısından gelişmesini sağlamanın yanı sıra ta uçlarda tampon bölge oluşturdukları bilinmektedir.

b. Aralarında veya yerleşik gruplarla anlaşmazlık olan cemaat ve aşiretlerin iskânları

Osmanlı Devleti'nde konar-göçer hayat yaşayan zümrelerin yaşam tarzından dolayı bazen kendi aralarında veya yerleşik ahaliyle sıkıntılar çıkabilmekteydi. Konar-göçerlerin tarım arazilerine verdikleri zarar genelde küçük ölçekli olup yeni bir iskân için gerekçe oluşturmaz, zararlar tazmin olunarak mesele çözüldü. Ülkede huzur ve güvenliğin olmasını, üretimin devam etmesini isteyen devlet daha büyük olaylarda ise iskân metodunu uygulamıştır.

c. Potansiyel ayaklanma nedenlerini ortadan kaldırmak için yapılan iskânlar

Osmanlı Devleti'nin güvenliğini tehdit edebilecek kesimleri tâbi tuttuğu iskân hareketidir. Burada sadece konar-göçer zümreler değil, ister Müslüman olsun ister Hıristiyan, isyan potansiyeli olan bütün zümreleri kapsamaktaydı. Bu zümreler tehlikenin niteliği ve geliş yönüne göre Anadolu'dan Rumeli'ye veya Rumeli'den Anadolu'ya çift taraflı iskân edilmişlerdir. Bu çeşit iskânlar genelde aşiretlerin cezalandırılması maksadıyla sürgün yoluyla yapılırdı. Gösterilen yere gitmekte direnenler için ise genellikle sürgün yeri Rakka ve Kıbrıs'tı. Mesela, Bozok sancağına iskânı emredilen Mamalu Türkmenlerinden Kırık, Nefesli, Güller, Şarklı, Kafirkıranlı, Peçeli ve Turgutlu cemaatleri şekavetlerinden ötürü Rakka'ya, Kılıçlı, Doğanlı ve Alcı cemaatleri ise Kıbrıs'a sürgün edilmişti.

d. Bataklık, ormanlık gibi alanların tarıma, harap ve boş yerlerin imara açılması amacıyla yapılan iskânlar

Yerleşik halk ve konar-göçerler Osmanlı Devleti'nin vazgeçilmez iki parçasıydı. Yerleşiklerin ülke içinde üretimi sağlayıp vergi vermesi önemliydi. Aynı şekilde konar-göçerlerin hayvancılığı tekelinde bulundurması da bir o kadar önemliydi. Osmanlı'nın büyük bir imparatorluk haline gelmesinde ekonomik anlamda sağlam bir vergi düzeni oturtması ve bölgelere ve yaşayış biçimlerine göre kanunnameler çıkararak, belli bir kontrol sistemi oluşturup bu vergiyi toplayabilmesi önemli yer tutmaktadır. Devlet içinde sosyal yapı ikiye ayrılmıştı: idareciler ve sivil halk.

e. Yeni oluşturulan yerleşim birimlerine mamur olması maksadıyla yapılan iskânlar

Yeni oluşturulan bir yerleşim birimi umumiyetle bir kale, boş kalmaması amacıyla çeşitli grupların iskânını gerektirmiştir. Mesela yeni oluşturulan Mamuriye Kalesi için Alâiye ve Antalya keferesi müsellemlerinden bir kısmının burada iskân edilmesi planlanmıştır.

f. Suç işleyenleri cezalandırmak maksadıyla yapılan iskânlar

Ülke içinde ortaya çıkan bazı münferit olaylar sonucunda devlet, olayla ilgili kişi veya kişileri sürgün yoluyla iskân edebiliyordu. İmparatorluk içinde sıkça karşılaşılan bir durum olmakla beraber genelde sürgün yeri olarak Kıbrıs kullanılırdı. Mesela, Akkeçili Yörüklerinden bazı kimselerin kadınlara rahatsızlık vermeleri üzerine Kıbrıs'a sürgün edilmelerine karar verilmişti.

g. Ülkenin çeşitli yerlerinde insanların, kervanların, madenlerin vs. güvenliğini sağlamak amacıyla yapılan iskânlar

Ülkenin ücra noktalarında kalmış alanlara yapılan yerleştirme faaliyetleri genel olarak derbent teşkilatı olarak bilinmektedir. Bir kolluk kuvveti gibi buldukları yerde, asayiş ve emniyeti sağlayıp yolları tamir ve muhafaza etmek, ıssız yerleri şenlendirmek derbent teşkilatının görevidir.

h. Bazı gruplara bir takım görevler verilmesi ile yapılan iskânlar

İskâna sebep olan faktörlerden bir tanesi de gerektiği durumlarda devletin konar- göçer veya yerleşik bazı zümrelere bir görev vermesi neticesinde ya yer değiştirmesi veya yerleşik hayata geçirmesi şeklinde tecelli olan iskândır.

i. Toprakların kaybedilmesi ile birlikte ülke içine yapılan iskânlar

Osmanlı Devleti'nin kuruluştan zor zamanlarına değin, dışa dönük iskânlar yaparak yeni fethedilen topraklarda dengeli bir nüfus politikası izliyor ve ülke içinde üretimin aksamamasını istiyordu. Özellikle 17. yüzyıldan sonra uzun süren savaşlar ve kaybedilen topraklar neticesinde içe dönük iskân hareketlerinin başladığı görülmektedir.

İskân Çeşitleri

Dışa Dönük İskân Hareketleri

Fethedilen yerlere ülke içinden yapılan iskân faaliyetidir. Özellikle kuruluş döneminde yapılan iskânlar dışa dönüktür. Fethedilen yerlerde kalıcılığın temin edilmesi, nüfus dengesinin sağlanması ve alınan yerlerin imar edilip şenlendirilmesi amacıyla genellikle ülke içinde konar-göçer hayat yaşayan zümrelerin tercih edilip iskân edilmesidir.

İçe Dönük İskân Hareketleri

Osmanlı Devleti'nin XVII. yüzyıldan itibaren uzun süren savaşların içine girmesi ve çoğundan da başarısız ayrılması neticesinde ortaya çıkan iskân hareketleridir. Bu iskân hareketlerinin kapsamına ülke içinde çıkan karışıklıkların neticesinde terk edilen alanlara yapılan yerleştirmeler de girer. Devlet özellikle bu gibi durumlarda yerlerini terk eden grupları on yıl içerisinde ocaklarına iade edebiliyordu. Karışıklık sırasında yerleşik yaşama zarar verenler ve isyan etme özelliği olan zümreler boş olan alanlara iskân edilmiştir.

İskâna Tabi Tutulan Zümreler

Türkmenler

"Türkmen" kelimesi hakkında yapılan araştırmalara bakıldığında, kelimenin ne zaman doğduğundan, hangi anlamlar ifade ettiğine kadar çeşitli iddiaların ortaya atılmış olduğu görülür. İlk görüş Müslüman olan Oğuzlara Müslüman devletlerin "Türk'e benzeyen" anlamında "Türkmen" dedikleridir. Burada "Türk" ve "iman" kelimeleri birleşerek "imanlı Türk" anlamını almıştır. Muharrem Ergin *Türk Dilbilgisi* kitabında durumu şu şekilde izah etmiştir: "Türkçede "-man,-men" eki, işlek olmayan eklerdendir. Bazı tarihçilere göre Türkmen kelimesi oğuz Türklerinin Bozok Boy Birliğinin sembolü olan yay (ke-

man) ile Üçok Boy Birliğinin sembolü olan ok (tir) kelimelerinden “tir+keman=Türkeman, Türkmen şeklinde değişerek meydana gelmiştir.

Yörükler

“Yörük”, kelimesi “yürümek” Şilinden gelip o dönemde hala yerleşmeyip konargöçer hayatlarını devam ettiren Türkmenler için kullanılan bir kelimedir. Yörükler de esasen göç vakti, göç konu gibi tabirleri kullanmaktadırlar. Göçebe sözü tek başına bu insanların hayat tarzlarını açıklamamaktadır. Tam bir göçebe hayatı yaşamadıklarından, onlar için konar-göçer tabirinin kullanılması daha uygundur. İlk dönem Osmanlı kaynaklarından Âşıkpaşazade onlar için “göçer halkı”, “göçer il”; Oruç Bey ise “göçkücü Yörükler”, “göçer Yörükler” demiştir.

Aşiret ve Cemaatler

Aşiret kelimesi, *Kamus-ı Türkî*'de bir asıldan mensup olup birlikte yaşayan ve birlikte konup göçen bedeviler halkı, oymak, kabile, Arap, Kürt, Türkmen aşiretleri olarak açıklanmıştır. Türkçede yaygın olarak göçebe toplulukları ifade etmek için kullanılmakla birlikte terim anlamı olarak boyun altında, cemaatin üstünde yer alan topluluğa verilen isimdir. XVII. yüzyılda devletin iç bünyesinin bozulması sonucunda yine konar-göçer halkın yerleşik halka zarar verip üretimi aksatmaması, harap ve boş olan mahallerin imara açılıp şenlendirilmesi, ülkede kontrolü zor olan şaki gruplarına çeşitli görevler verilerek tampon bölgelerde oturtulması gibi nedenlerle iskân edilmeye çalışılmışlardır.

Bu Özetin tamamını,Çıkmış Sorularını,Deneme Sorularını adresinize gönderiyoruz!...

Tıklayınız

<https://www.kolaysinavlar.com/osmanlida-iskan-ve-goc-ady212u?search=TAR206U>